

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
05.07.2024 г., гр. София

ПРАВНО МНЕНИЕ
по к.д. № 15/2024 г.
от доц. д-р Ива Пушкарова

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

В отговор на покана, отправена ми с писмо на Председателя на КС от 05.06.2024 г. да изразя мнение по предмета на к.д. № 15/2024 г., предлагам на вниманието Ви следните разсъждения, относими към искането на Наказателна колегия на ВКС за установяване на противоконституционност на чл.280, ал. 5, чл. 281, чл. 4, чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 от НК.

Атакуваните разпоредби въвеждат в наказателния закон явлението „глоба“ в размер на пазарната стойност на превозно средство, което не е собственост на дееца. Според част от разпоредбите - чл. 281, ал. 4, чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 НК - то е средство на престъплението, извършено от дееца, а според разпоредбата на чл. 280, ал. 5 НК е просто чужда вещ. Налагането на тази „глоба“ е предвидено като задължително в чл. 280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 НК и като субсидиарно (предоставено на усмотрението на съда) в разпоредбите на транспортните престъпления¹. Мярката е алтернативна на отнемането на превозното средство от дееца, когато то е негова собственост.

Според чл. 280, ал. 5 НК, когато каналджийството е организирано от група или организация или е извършено по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, „превозното средство се отнема в полза на държавата, ако е собственост на дееца или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост“. Подобно, когато противозаконното подпомагане на незаконно пребиваващ чужденец е извършено чрез използване на моторно, въздухоплатателно или друго транспортно средство, „превозното средство се отнема в полза

¹ Предвид езиковата конструкция на чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 НК, която грубо се отклонява от граматичните правила на българския език, решението за субсидиарност вероятно спонтанно е заменило оригинална концепция за задължителност на „глобата“ и в тези случаи. Поради липсата на мотиви към законопроекта, законодателният замисъл остава непроницаем.

на държавата, ако е собственост на дееца, или се налага глоба в размер на пазарната стойност на превозното средство в лева, когато не е негова собственост" (чл. 281, ал. 4 НК).

В квалифицирани случаи на транспортно престъпление, „съдът може да отнеме в полза на държавата въздухоплавателното средство, моторното превозно средство, плавателния съд или специалната машина, което е послужило за извършване на престъплението и е собственост на дееца, а когато деецът не е собственик - да присъди равностойността му." (чл. 343, ал. 5 НК). При управление на МПС в нетрезво състояние, „съдът отнема в полза на държавата моторното превозно средство, послужило за извършване на престъплението и е собственост на дееца, а когато деецът не е собственик - да присъди равностойността му " (чл. 343б, ал. 5 НК).

В актуалния си вид, обсъжданите норми се намират в **несъответствие с конституционния принцип за върховенство на правото (чл. 4, ал. 1 КРБ), част от който са принципите за индивидуализация, целесъобразност и пропорционалност на наказанието², конституционното задължение на държавата да гарантира правата на личността (чл. 4, ал. 2 КРБ), законоустановеността на престъплението (чл. 5, ал. 3 КРБ), която в практиката си КС обвързва същностно със законоустановеността на наказанието, и равенството на правните субекти пред закона по признака имуществено състояние (чл. 6, ал. 2 КРБ).**

Нормите на чл.280, ал. 5 и чл. 281, ал. 4 от НК противоречат на изброените конституционни разпоредби **изцяло**, а нормите на чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 от НК - **в частта относно мярката „глоба“**.

Аргументите за това становище са следните:

Първо, правната природа на въведената „глоба“ е противоречива и неразбираема, поради което и негодна да осигури стабилно, предвидимо и еднакво правоприлагане³. Противоречивостта е нормативна и произтича от нарушения в съдържанието на законодателния замисъл, а не просто в словесното му изразяване, което търпи самостоятелен упрек за неспазване на ЗНА.

С понятието „глоба“ правната система еднозначно обозначава санкционна мярка. В НК глобата е вид наказание (чл. 47, вр. с чл. 37, ал. 1, т. 4 НК), което се индивидуализира в определени граници и се съобразява с опасността на престъплението и на извършителя, но и с имотното състояние на дееца.

² Арг. от Решение на КС №20/1998 г. по к.д. № 16/1998 г., Решение на КС № 4/2001 г. по к.д. № 15/2000 г.; Решение № 9/1998 г. по к.д. №6/1998 г.

³ Решение на КС № 10/2012 г. по к.д. № 15/2011 г.; Решение на КС № 5/2014 г. по к.д. № 2/2014 г.

„Глобата“ по чл.280, ал. 5, чл. 281, чл. 4, чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 от НК е самостоятелно явление, различно от наказанието по чл. 37, ал. 1, т. 4 НК и извън системата на наказанията. Неговата самостоятелност е видна и от възможността да бъде налагано едновременно с наказанието глоба, предвидено в санкциите на чл. 280, ал. 5, вр с ал. 2 НК и чл. 281, ал. 4, вр. с ал.2 НК.

Въпреки наименованият „глоба“, не е ясно дали явлението има санкционен характер:

- **Общата част на НК не го познава.** Това е аргумент, че нововъведената „глоба“ не е наказание, тъй като задължителен елемент от законоустановеността на наказанието е то да е вградено в системата на наказанията по начин, който показва относителната му тежест спрямо останалите наказания.

- **Не е нормативно установено основанието за налагането му.** Не е ясно дали тази „глоба“ се налага заради извършено от глобения субект престъпление или поради обстоятелството, че той като извършител на престъпление не е собственик на подлежаща на отнемане вещ. Когато основанието е извършено престъпление, за което е ангажирана наказателната отговорност на дееца, мярката е наказание и за нея се прилагат изискванията за пропорционалност, целесъобразност и законоустановеност. Когато не е, тези изисквания не се прилагат със същата строгост. По този въпрос обаче законът не може да допуска колебание. При неяснота, такава мярка просто не следва да се прилага.

- **Размерът на „глобата“ е дефиниран твърдо като пазарна равностойност, без съдът да има възможност да го съобрази с тежестта на престъплението и опасността на дееца, нито дори с имущественото му положение.** **Исключването на правилата за индивидуализация, както и възможността за налагане заедно със същинското наказание глоба, което подлежи на индивидуализация, са аргумент, че мярката не е наказание.** Ако се приеме, че тя е, то едновременното ѝ налагане със същинско наказание глоба разстройва индивидуализацията на последното, тъй като при преценката за неговата съразмерност следва да се отчете съчетаването му с друга глоба с неподлежащ на индивидуализация размер. Такъв критерий за преценка не е предвиден в режима за индивидуализация на наказанието глоба. Липсва нормативно решение на въпроса дали „глобата“ в размер на пазарната стойност на чужда вещ участва в групирането на наказанията при съвкупност от престъпления, както и дали (не)плащането ѝ се отразява на реабилитацията. Следователно, „глобата“ по атакуваните разпоредби по-скоро не е наказание.

- в чл. 281, чл. 4, чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 НК тази „глоба“ е предвидена като **алтернатива на отнемането на средството на престъплението, което е превантивна ненаказателна мярка**. Отнемането е независимо от наказателната отговорност на дееца и се осъществява в рамките на самостоятелно правоотношение, което не е наказателноизпълнително. Както общият режим на отнемането по чл. 53 НК, така и специалните норми на Особената част, **еднопосочно засягат само вещи, собственост на дееца**. Тази особеност е централен дефинитивен признак на института на отнемането, който не търпи изключения. Присъждането на паричната равностойност на имущество, което подлежи на отнемане, но не е налично, е част от този институт. Обсъжданата „глоба“, която може да се присъди като равностойност на чужди вещи, следователно, е различно и външно за отнемането самостоятелно явление и не може да се ползва от неговия режим, вкл. от неговите основания, цели и гаранции срещу злоупотреба.

Всичко това прави глобата по обсъжданите разпоредби неустановена както като наказание, така и като превантивна мярка. Едно правно явление не може едновременно да заимства признаци и от двата вида мерки, тъй като наказанията и превантивните мерки са несъвместими и подчинени на различни цели, основания, принципи и гаранции. Изграждането на институт, който носи белези едновременно на двете, представлява репресивно явление, заобикалящо ограниченията, на които се подчинява наказанието в правовата държава и поради това създаващо условия за произволно засягане на права. Това нарушава едновременно правовия принцип (чл. 4, ал. 1 КРБ) и принципа за законоустановеност на наказанието, изначално свързан със законоустановеността на престъплението (чл. 5, ал. 3 КРБ). Тези принципите не позволяват в наказателното законодателство на правова държава да навлизат явления *sui generis*. Поради казаното въведената „глоба“ не е годна за прилагане.

Второ, превозното средство, чиято пазарна стойност определя размера на глобата, е просто чужда вещь според чл. 280, ал. 5 НК. Съставът не указва връзка между превозното средство (вкл. неговия собственик) и престъплението, извършено от дееца. Това е последица от обстоятелството, че разпоредбата препраща към състав, който не сочи средство на престъплението (чл. 280, ал.4, т. 5 НК). Може да се предполага техническа грешка в препращането към т. 5 вместо към т. 4, но тя е непреодолима по тълкувателен път поради правилата за тълкуване на наказателни норми, произтичащи от върховенството на правото и законоустановеността на престъплението. Неяснотата кое е средството, което се отнема, ако

принадлежи на дееца, или чиято равностойност се присъжда, ако е чуждо, както и по какъв критерий (основание) е идентифицирано, заплашва с отнемане всички вещи на дееца и с присъждане на равностойността на всички чужди вещи, които попадат в родовото описание на средството. Връзката между превозното средство и престъплението е основополагащ и задължителен елемент от правното основание за отнемане на вещь / присъждане на равностойност и отсъствието ѝ позволява репресията произволно да атакува цялата имуществена сфера на дееца. Формално е възможно, при това в условия на императивност, съчетано прилагане на двете мерки при множество вещи - отнемане по отношение на собствени вещи на дееца и „глобата“ по отношение на чужди. Нарушен е чл. 5, ал. 3 КРБ, който изисква законоустановеност на всички елементи на престъплението и наказанието, предвидено за него. В допълнение е нарушен и правовият принцип, който изисква яснота и предвидимост на нормативната уредба⁴. На трето място е нарушено конституционното задължение на държавата да гарантира правата на гражданите (чл. 4, ал. 2 КРБ). Поради тази причина цялата разпоредба на чл. 280, ал. 5 НК е противоконституционна.

Трето, непропорционално и потенциално безгранично репресивно навлизане в имуществените права на извършителя е допуснато не само от чл. 280, ал. 5 НК, но и от останалите три атакувани разпоредби. Рискът при тях произтича от императивното обвързване на размера на глобата с пазарната стойност на средството и изброяването на средства, които обичайно са чужди за дееца и на висока стойност (кораби, самолети, влакове, средства на градския транспорт, служебно управлявани тирове и пр.). Тъй като явлението „глоба“ в чл.280, ал. 5, чл. 281, чл. 4, чл. 343, ал. 5 и чл. 343б, ал. 5 от НК не подлежи на индивидуализация на размера според имущественото състояние на дееца и имуществените му задължения към трети лица, вкл. уязвими лица, които деецът издържа, налагането ѝ може да засегне и техните правни сфери. С това е нарушено задължението на държавата да гарантира правата на всички граждани (чл. 4, ал. 2 КРБ), вкл. особената закрила, която се дължи на децата.

Четвърто, описаните недостатъци на нововъведена в НК „глоба“ създават рискове за **равнопоставеността на гражданите пред закона по признака имуществено състояние в нарушение на чл. 6, ал. 2 КРБ.** Тази глоба може да навлезе непропорционално в имуществената сфера на дееца, без такава опасност да застрашава извършители на сходни и

⁴ Решение на КС № 12/2016 г. по к.д. №13/2015 г.

дори по-тежки престъпления, вкл. ако деецът не бъде осъден (тъй като „глобата“ се налага независимо от наказателната отговорност). Тя е предвидена за непредпазливото престъпление по чл. 343 НК, но не и за умишленото (чл. 342 НК). Превидена е за хипотезата на организирано каналджийство, но не и за останалите хипотези на квалифицирано каналджийство, вкл. за тази с използване на превозно средство.

И накрая, тъй като във всички обсъждани разпоредби **е пропуснато уточнението, че глобата се налага на дееца**, вероятно нищо от казаното дотук не е валидно, тъй като мярката всъщност няма адресат или нейни адресати са всички собственици на превозни средства в страната според избора и въображението на съда.

В допълнение към казаното, вложеният в обсъжданите текстове законодателен „замисъл“ рязко се отклонява от предвиденото във всички концепции за наказателна политика на държавата, първата от които приета през 2009 г. Той обаче е закономерно продължение на фактически провежданите популистко-безпросветни, безотговорни, репресивни и ирационални нормативни действия, очертаващи последователно разрушаване на върховенството на правото и уважението към правата на човека в материята на наказателната отговорност в полза на подходи, характерни за диктатура.

Като се надявам горното да е от полза, оставам, както винаги

С УВАЖЕНИЕ ^

/ИВА ПУШКАРОВА/